

Στόν παρισιάνικο «Χρόνος», 27 του περασμένου Δεκεμβρίου, ο κ. E. Pottier, μέλος του 'Ινστιτούτου και καθηγητής στο Λουβρό, έτοι κρινει το τελευταίο έργο του Ψυχάρη «Ζωή κι αγάπη στη μοναξιά».

«Ο κ. Ψυχάρης ξανακάμει το «Ρομπινσώνα». Στόν ύστερόλογο του έργου του ζηγάει τήν άφορμή που του γέννησε τέτοια ιδέα. 'Ο ήρωας του δε Γουό δεν είναι της μοναξιάς. Είν' ένας πολιτισμένος άνθρωπος, που, μεταφερισμένος σ' ένα έρημονησι, φυλάει όδες τού τί; συνήθειες τις πρίν, στοχασμούς, γλώσσα, δουλειες. Μά τέτοιο πράμα, και από τή φυτική κι από τήν ψυχολογική του όφει, είναι κάτι αδύνατο. 'Ο Ψυχάρης θέλει να δείξη τί γίνεται ένας άνθρωπος από τούς συνειθισμένους, ξαναγυρίζοντας στόν έργια κατάσταση.

Τέ έργο έχει φιλοσοφικό νόημα, και γγίζει μεγάλα κοινωνικά ζητήματα. Μά ο συγγραφέας μένει πάντα μυθιστοριογράφος, και το βιβλίο του ζωγραφικό και διασκεδαστικό, καμωμένο καθώς είναι για τόν Έλληνα λάο. Τόραψι στη δημοτική γλώσσα που είναι άφρασιμένος της ύπερακτιστής και ξετυλιχτής, δείχνοντας, μέ το δικό του παραδειγμα, πως ό πεζός αυτός λόγος στά χέρια επιτηδέου έργατη έχει όλα τά προτερήματα μιας γλώσσας παραστατικής και μέ ύσια.

Στό τελευταίο της φύλλο, τού Δεκεμβρη, ή «Ζωγαριά» (Vjessy) της Μόσχας μιλάοντας για ξένα περιοδικά γράφει και για το «Νουμά» τίκόλουα :

Νουμάς. — Φημισίδα φιλολογική που βγαίνει κάθε βδομάδα στην Αθήνα. 'Ο «Νουμάς» είναι τώρα γανό τών όπαδών της δημοτικής γλώσσας, εκείνων δηλ. που γράφουνε τή γλώσσα τού λαού, γιατί είναι αυτή ή γλώσσα όλου τού έλληνομαιού. Μεταξύ τών συνεργατών του είναι ό Γιάννης Ψυχάρης—ό άρχηγός σ' αυτή τήν κίνηση πός τή δημοτική, γλωσσολόγος και καθηγητής στό Παρίσι στόν Σχολή τών ζωντανών γλωσσών της Ακαδημίας; ό Δ. Παλλής — που μετάφρασε στη γλώσσα τού λαού τό Ευαγγέλιο, και προκάλεσε, χωρίς να τό θέλει, μέ τή μετάφρασή του μεγάλες ταρχές στην Αθήνα — ό Κ. Παλαμάς και άλλοι.

Στά τελευταία του φύλλο ό «Νουμάς» δημοσιεύει μια σειρά γράμματα κι άποσπάσματα από έργα άνέκδοτα τού νέου ποιητή και δραματογράφου Γιάννη Καμπύση, που πολλά μπορούσε κανείς να περιμένει από αυτόν, αν διν πέθαινε τόσο νέος. Σε κάποιον από αυτά τά γράμματα ό Καμπύσης γράφοντας στό γερμανό καθηγητή Κ. Ντίντριχ μάς φανερώνει σε μιάν εικόνα ζωηρή κι άληθινή τό δράμα που παιζεται μέσα στην ψυχή τού ρωμιού της εποχής μας, που μόλις τίναζε τό ζυγό σκλαβιάς αιώνας, από τήν ίδια αυτή στιγμή οι συμπατριώτες του, αθιμιστές και ψευτοπατριώτες, καθώς και μερικοί ύποχρεωτικοί εύρωπκοί, πολεμούν μέ κάθε τρόπο να τήν κοιμήτουν τήν ψυχήν του, να τή ρήξουνε σε ύπνο πνευματικής άκαμωσίας μέ γλυκονκανουρισματα για τό μεγαλειό τών προγόνων του, κάθε στιγμή θυμίζοντας του ότι δεν είναι μοναχά ρωμιός, παιδί ενός έθνους νέου που τώρα μπαίνει στη ζωή, αλλά ότι πός πάντων είναι τών παλιών Έλλήνων ό απόγονος».

— Από που πήρε τήν όμορφιά τους ή κυρία Λεβαντινόγλου; από τόν πατέρα της ή από τή μητέρα της;

— Από τόν πατέρα της... Είναι φαρμακοποιός.

Μέσα σ' ένα βαγόνι ένας ταξιδιώτης, βγάζοντας ένα ώραίο πούρο από τή τσιγαροθήκη του,ρωτά τό γείτονά του.

— Καπνίζετε ;

'Ο γείτονας δίχως να χάζη καιρό.

— Καπνίζω, μέλιστα.

— Τότε δε θα σας πειράξει τό κάπνισμά μου, λέει ό πρώτος, κι ανάθει τό πούρο του.

„Ο ΣΤΑΒΡΟΣ“

'Αδάμ και 'Εβα, σάν τούς έδιωξ' ό Θεός από τόν Παράδεισο, δεν είχαν μήτε ρούχα και μπαγούλα, μήτε έπιπλα, μήτε χαρρία να μετακομίσουν. Μά ή 'Εβα, ή παμπόνηρη, έσκέρτηκε και τού πε τού 'Αδάμ :

— 'Ε ! άντρα, δε σου φαίνεται, που θάτανε καλό, να κόψωμ' ένα δυό κλαδικά από τής Γνώσης τό δένδρο, και να τά φυτέψωμ' όπου πάμε;

— 'Εβα ! 'Εβα ! είπεν ό 'Αδάμ, μήν είσαι πεισματάρη. 'Ο Θεός μάς καταράστηκε γιατί τ' άγγίξαμε χωρίς τή θέλησή του. Θεός να βρούμε πάλι τό μπελιά μας ;

— 'Ο Θεός μάς είπε να μη φάμε τόν καρπό του για να να μη γνωρίσωμε τί είναι. Τώρα πιά τόν φάγαμε...

— Μά τί θα καταλάβεις ;

— Νά ! ή περιέργεια... να δούμε τί θα γίνει. Είδες τί γλυκός που είταν ό καρπός τού ; 'Ελα ! κόψε τό χατίρι μου...

— Άναθεμά τ'ου ! είπεν ό 'Αδάμ, για περιέργεια.

Μ' άκούθησε τήν 'Εβα και κρυφά κρυφά έπήγανε στο δέντρο, κόβανε καθ'ένα τους ένα κλαδικά και φύγανε.

Που πήγαιναν κι' άφτοι δε ξέρανε.

Τραβήξαν κάμπους κ' έρημιές, περάσανε λαγαρόδια και ποτάμια, όταν άξαφνα παρουσιάστηκε μπροστά τους ένα άψηλάτατο βουνό και κάποιος που τους έμοιαζε μά πιά μεγάλος από' άφτους.

'Ο γέρος έβαστούσαν ένα βράχο και μέ κόπο και άγώνα τόν άνέβαζεν άπάνω στο βουνό. Μά όταν έφτανε στην κορυφή τ'ου, τού φευγεν ό βράχος και κατακυλούσε κάτω. Πάλι τόν άνέβαζε και πάλι τού φευγεν.

'Η 'Εβα τής έφάνηκεν άστείο. 'Επλησίασε κι άρώτησε :

— Τί κάμνεις, μπάρμπα, άφτου πέρα ;

— Άφης με, κυρά μου, τής άπάντησεν ό γέρος κι άμε στο καλό. 'Εγώ 'μ' ό Σίσιφος; ό ξακουστός που ζήτησα να μάθω τώ Θεώ τά μυστικά και μέ θαλαν για τιμωρία μου, μέρα και νύχτα, ν' άνεβάξ' άφτό τό βράχο και ποτέ να μην τό κατορθώνω...

— Τάκουσε; γυναίκα; είπεν ό 'Αδάμ.

— Άφτός είναι ξαμωραμένος, τού άπάντησεν ή 'Εβα.

Και τραβήξανε τό δρόμο τους.

Σε λίγο παραπέρα άπάντησανε μια λίμνη. Μια μεγάλη λίμνη μέ μεγάλα δέντρα γύρο γύρο φουντωμένα από φρούτα ώριμα και κάποιον πάλι που τους έμοιαζε, μά πιά μεγάλον από' άφτους.

'Ο γέρος που καθούτανε στην άκρολημιά άψήλωνε να κόψει τούς καρπούς και φεύγαν τά κλαδικά. Γυρνούσαν, έσκυβε να πιη νερό κ' ή λίμνη έτραβούτανε ώχονους.

— Περύργο ! είπεν ή 'Εβα. Τί να κάνει εκεί πέρ' άφτός ;

Και τόν πλησίασε κι άρώτησε.

— 'Εγώ 'μ' ό Τάνταλος; ό φημισμένος, τής άπάντησε, που ζήτησα να μάθω τώ Θεώ τά μυστικά και μέ θαλαν έδώ για τιμωρία μέρα νύχτα,

να πεινώ, ναχω όσφρη μπροστά μου και να μη μπορώ να φάγω; να διψώ, ναχω νερό μπροστά μου και να μη μπορώ να πιώ

— Τάκουσε; 'Εβα ; είπεν ό 'Αδάμ.

— Άφτός είναι λωλός, άπάντησεν εκείνη.

Και τραβήξανε τό δρόμο τους.

Δεν πήγανε μακριά και να σου ένας βράχος και μια θάλασσα και κάποιος πάλι που τους έμοιαζε, μά πιά μεγάλος από' άφτους, στο βράχο καρφωμένος. Κ' ένας γιούπας φοβερός που τού τραγε τού καμμένου τό σικότι του.

'Η 'Εβα κατατρόμαξε.

— Να φύγωμ' από δω, 'Αδάμ, έρώναζε.

Μά ό 'Αδάμ έψυχοπόνεσε στού καρφωμένου τό μαρτύριο.

— Ποιός είσαι ; τόν άρώτησε.

— 'Εγώ 'μ' ό Πρωμηθεός; ό περίφημος που πήρα τή φωτιά από τόν ουρανό και με καταδικάσαν οι Θεοί να τιμωριούμαι καρφωμένος; δω στο βράχο ζωντανός.

— Να σε γλυτώσω, είπεν ό 'Αδάμ.

— Τού κάκου θα κοπιάζεις. Δε μπορείς να κάμεις τίποτα γιατί είναι τώ Θεώ τό θέλημα. Και συ ποιός είσαι ; Πού πηγαίνεις;

— Είμαι ξόριστος. Παράκουσα κ' έγώ στόν κύριό μου και για τιμωρία μέ διωξ' από τό περιβόλι του.

— Μικρό κικό. Κι άφτά τά ξύλα, τ' είναι που σηκώνετε ;

'Η 'Εβα έπλησίασε.

— Μήν πεις, είπε κρυφά στ' 'Αδάμ τ' άφτί.

— Γιατί να μην τού πούμε, βρε γυναίκα, να μάς συμβουλίψει; είπεν ό 'Αδάμ.

— Δε βλέπεις; τού άπάντησεν εκείνη, πούναι ένας θλάκας.

Και τόν πήρεν από τό χέρι και τραβήξανε τό δρόμο τους.

Μά ό 'Αδάμ είταν συλλογισμένος.

— Δε μου λές γυναίκα, είπε, τ' είν' άφτοι που είδαμε ; Για ποιούς Θεούς μιλούσαν ; 'Εχει κ' άλλους από τό δικό μας ;

— Ποιός τό ξέρει, άντρα μου, άπάντησεν ή 'Εβα. 'Ο Θεός; μάς δεν μάς είπε τίποτα για' άφτά. Μας έκαμε σάν ζώα. Άν δεν είτανε ό όρεις να μάς πει να φάμε τόν καρπό τού δέντρου, δε θα ξέραμεν ακόμα τίποτα. Τό βλέπεις πούχα δίχνο να σου λέγω κάτι τρέχει ; Ποιός τό ξέρ' ακόμα τί θα δούν τά μάτια μας !

— Καλύτερα να μην τά ξέραμε. Για να ζητούν να μάθουν τά πολλά, τά είδες τά μαρτύριά τους. Ποιός τό ξέρει ποιά μαρτύρια μάς περιμένουνε κ' έμας ! 'Ελείνο που σου λω, άκουσε με, να πετάξουμεν άφτά τά ξύλα και να πάμε κάπου να κατακάθισουμε.

— Μήν είσαι αγαθούλιακας ! τού πεν ή 'Εβα μέ θυμό. Όταν δε ξέρεις τί σου γίνεται, σε τί σου χρησιμέθει ή ζωή ;

Και τραβήξανε μπροστά και πάλι.

Τί να πρωτοδούνε ; 'Ολο νέα πράματα. Και πάμε παραπέρα, πάμε κι ως εκεί, έννεα μήνες περπατήσανε, μέ τά κλαδικά στόν ώμο. 'Ως που ξερ-